

УДК 811.161.2'243'26 (У77)

ДЕРЖАВНИЙ ІСПИТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ВИМОГИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Данута Мазурик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79602 Львів, Україна
тел.: (032) 239 43 55
ел. пошта: danuryk@gmail.com*

Описано вимоги до проведення державного іспиту з української мови як іноземної в контексті оцінювання знань з іноземних мов для українських студентів вишів. Вказано на спільні та відмінні риси в організації навчання іноземних мов для українських студентів та української як іноземної для іноземних студентів українських вишів. Проаналізовано різні форми проведення державного іспиту та типи завдань для нього, шкалу вимог і оцінювання навчальних результатів. Заявлено про необхідність уніфікації вимог до організації Державного іспиту з української як іноземної та визначення рівня володіння українською мовою, вказано на бажаність поєднання процесів сертифікації та державного оцінювання.

Ключові слова: українська мова як іноземна, державний іспит, види мовленнєвої діяльності, типи завдань, норми оцінювання, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

Контроль є складовою частиною системи навчання іноземних мов. На відміну від власне навчання іноземної мови, метою якого є формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмій, завданням контролю передусім є визначення та оцінювання рівня їхньої сформованості. Головна мета контролю у процесі навчання іноземної мови – управління цим процесом. Як складник системи навчання контроль має свої функції, види, форми, засоби та об'єкти. Виділяють такі функції контролю: функції зворотного зв'язку, оціночну, навчальну і розвиваючу. Успішна реалізація функцій контролю впливає на ефективність як контролю, так і всього процесу навчання.

У програмі викладання української мови як іноземної (далі – УМІ) передбачено різні види контролю – це проміжний контроль у вигляді самостійних, контрольних та екзаменаційних (семестрових) робіт, зміст і форма яких на різних етапах відповідає обсягу вивченого матеріалу. Наповнення та частоту проведення *самостійних* робіт визначає викладач, орієнтуючись на результати роботи групи. Самостійні роботи як різновид узагальнюючої навчальної діяльності (написання міні-творів, опис реальних подій, складання і трансформація діалогів, добір відповідних відмінкових чи особових форм тощо) сприяють систематизації одержуваних знань і допомагають оперативно виявити ті чи інші прогалини. *Контрольні та екзаменаційні* письмові роботи мають на меті перевірити вже набуті знання, уміння та навички. У цьому переліку особливе місце посідає *Державний іспит* з української мови як іноземної. Державні іспити загалом – це заключна форма контролю, яка має на меті комплексну перевірку готовності майбутнього фахівця до роботи, визначення ступеня оволодіння необхідними знаннями, уміннями та навичками відповідно до характеру професійної діяльності. Державний іспит з іноземної мови передбачає перевірку і оцінку сформованості у студентів мовної, комунікативної та країнознавчої компетенції,

наявності у них знань основ теорії мови, а також здатності та готовності реалізувати здобуті знання та вміння у майбутній професійній діяльності.

Метою цієї статті є стислий огляд вимог до організації передбаченого програмами Державного іспиту з УМІ у ВНЗ України та аналіз використання тестових технологій у підсумковому оцінюванні освітніх досягнень з української мови за роки навчання студентів-іноземців у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Якщо оцінювати вимоги до володіння іноземною мовою після університетського курсу (нефілологічних спеціальностей) для українського студента, то загалом вони спрямовані на послідовний та комплексний розвиток усіх компетенцій, які необхідні для успішного здійснення іншомовної комунікації в академічній, професійній та соціально-громадській сферах спілкування. Метою курсу з іноземної мови (англійської, німецької, французької чи іспанської) у непрофільних ВНЗ України є задоволення тих суспільних потреб і запитів, що пов'язані з активними процесами інтеграції українських молодих фахівців у світову науку та економіку, і передбачають формування й удосконалення умінь та навичок, необхідних для здійснення наукового, професійного та ділового партнерства.

Вимоги до володіння українською мовою як іноземною відображені в Єдиній типовій навчальній програмі з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації [1]. Типи завдань для Державного іспиту з української мови для іноземних студентів імпліцитно відображають вимоги щодо умінь аналізувати і виділяти основну інформацію з тексту, будувати матеріал за логікою змісту відповідно до вимог написання роботи заданого виду; усно реферувати текст на суспільно-політичну тематику, адекватно реагувати на репліки під час діалогу, дотримуючись мовних норм; аргументовано, із нормативним використанням різноманітних мовних засобів української літературної мови говорити на теми професійних зацікавлень та суспільно-політичної чи соціально-культурної тематики. Мета курсу з української мови як іноземної у ВНЗ усіх профілів є комплексною і «об'єднує в собі взаємодію комунікативних, освітніх і виховних цілей. Комунікативна мета навчання є основною. ... Вона досягається шляхом формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, усне мовлення, писемне мовлення), забезпечуючи їм можливість спілкування в українському мовному середовищі (**навчання, побут культура**) та **здобуття спеціальності**» (виділення наше – Д.М.) [1 : 6].

Тому державний іспит з української мови як іноземної мови окрім тих функцій, що зазначені вище, передбачає ще й оцінку якості професійного зростання іноземного студента відповідно до обраного напрямку підготовки, позаяк українська мова упродовж років його перебування в українському виші виконує роль і навчального предмета, і засобу навчання з інших дисциплін. Тому за наявності багатьох спільних вимог до рівня оволодіння іноземною мовою для українських студентів, організація як самого навчання, так і підсумкового оцінювання для іноземців має свої особливості.

В останні роки у Львівському національному університеті імені Івана Франка почали застосовувати комплексний тест під час Державного екзамену з української мови як іноземної, спираючись на рекомендації Єдиної типової навчальної програми [1 : 46] та корегуючи типи і форми завдань відповідно до професійного спрямування іноземних студентів.

Державний іспит з УМІ у ЛНУ ім. І. Франка ілюструє рівень засвоєння знань з української мови, є мотивацією для продовження самоосвіти і поглибленого вивчення української мови і для популяризації її за кордоном.

Завдання державного іспиту укладені згідно з програмними вимогами курсу іноземної мови загального та професійного спрямування з метою перевірки обсягу набутих знань та рівня засвоєння матеріалу за весь курс навчання.

Необхідно зазначити, що комплексний тест як вид екзаменаційного контролю знань іноземних студентів з української мови запроваджений у Львівському університеті з 2003 року. У 2003 році такий вид оцінювання було використано для підсумкового екзамену за річний курс української мови на підготовчому відділенні для іноземних студентів. Від 2003/2004 навч. року комплексний тест застосовують на підготовчому відділенні для іноземних студентів і під час зимової сесії після першого семестру навчання (відповідно до виконаної навчальної програми), і як випускний іспит (за весь курс). З 2006/2007 навч. року й дотепер на основі принципів формування завдань у комплексному тесті побудовано і контрольні роботи для поточного та семестрові екзаменаційні роботи для підсумкового оцінювання знань студентів I – IV курсів Львівського університету імені Івана Франка.

Державний іспит з української мови як іноземної в ЛНУ імені Івана Франка проходить у два етапи: письмовий і усний, які відбуваються в один день з перервою або в різні дні (з інтервалом не більше 2 днів). Письмовий етап триває 2 години 40 хвилин. Тривалість усного іспиту залежить від кількості осіб в групі й визначається із розрахунку 25 хвилин на одну особу. Завдання для письмового та усного етапів є інтегративного характеру, які комплексно відображають усі види мовленнєвої діяльності. Тест стандартизований і містить завдання, побудовані на матеріалі, дотичному до специфіки майбутньої професійної діяльності студента.

Письмова частина іспиту завжди передре усній – це той випадок, коли послідовність виконання видів робіт має значення. Письмова частина організована як система тестів, оскільки «...ефективність будь-якого процесу залежить від успішності управління ним. Тестовий контроль, завдяки своїй здатності задовольнити основні вимоги, що висувуються до контролю, а саме об'єктивності, надійності, валідності, практичності та економічності, є одним з найоптимальніших засобів управління процесом навчання іноземної мови і підвищення таким чином ефективності функціонування всієї системи навчання іноземної мови...». [3 : 3] й передбачає перевірку студентських знань з граматики та лексики, їхню здатність організувати слова у речення, а речення у висловлювання, розуміння прочитаного тексту та вміння висловлювати власні думки з приводу того чи іншого повідомлення у письмовій формі, а також рівень сприйняття тексту на слух.

Усна форма іспиту складається із презентації (монологу) на певну тему та діалогу – участі у діалозі й дає змогу оцінити комунікативні вміння студентів за такими характеристиками: розкриття теми, послідовність викладу, словниковий запас, вимова, будова речень, темп мовлення, аргументація висновків, граматична правильність – для презентації, розуміння реплік, точність відповідей, словниковий запас, вимова, будова речень, темп мовлення, самовираження, граматична правильність – під час розгортання діалогу.

Відповідно до поставленої мети типовий тест включає в себе п'ять підтестів для перевірки письма, граматики і лексики, аудіювання, читання та говоріння. Зміст комунікативно-мовленнєвої та мовної компетенції відповідає програмам з української мови як іноземної та лексичним мінімумам з української мови відповідно до

професійного спрямування іноземних студентів. Усі різновиди підтестів максимально уніфіковано для того, щоб усунути суб'єктивність і випадковість в оцінці знань.

Письмова частина містить три типи завдань.

1. Студентам пропонують побудувати письмове повідомлення репродуктивного плану з елементами творчості на основі прочитаного газетного тексту (Обсяг статті – 200–250 слів.). Текст супроводжують запитання різного ступеня складності: від відтворення інформації з тексту до необхідності висловити власні роздуми та спостереження щодо описаної ситуації (проблеми). За типом побудови висловлювань для такого виду роботи пропонують тексти-розповіді, тексти-роздуми, тексти-описи, тексти-повідомлення. Основна вимога до пропонованих текстів – наявність «діапазону для творчості», тобто основна тема повинна бути актуальною і надавати можливість висловлювати власну позицію, власну точку зору. Вказані завдання перевіряють і те, як іноземний студент сприймає друковану інформацію, не читаючи вголос. Завдання для першої частини письмової роботи, формулюємо так, щоб відповіді на них показали правильно чи ні зрозумів студент прочитане, чи вловив основну тему тексту, чи зрозумів позицію автора й ідею тексту, чи розуміє студент живані символи, метафори, а, можливо, гумор.

2. Ще одним елементом комплексної перевірки знань є завдання на реферування, рецензування або анотування наукового тексту за галуззю підготовки (Обсяг пропонованого тексту – 1500–2000 слів. Обсяг вихідного тексту для оцінювання – 150–200 слів). У шкалі оцінювання передбачені бали за точність відповідей на запитання, повноту розкриття теми, словниковий запас (використання фахової термінології), застосування мовних засобів самовираження (вставні слова, засоби зв'язності між фразами, засоби організації письмового тексту тощо).

Перевірка мовної компетенції (знання структури української мови, розуміння системних зв'язків між одиницями одного або різних мовних рівнів, умінь за окремими компонентами формувати уявлення про ціле відповідно до словотвірних моделей української мови) відбувається в процесі оцінювання письмової роботи за такими критеріями: орфографічна й пунктуаційна грамотність, правильність творення граматичних форм, відповідність уживаних синтаксичних конструкцій меті висловлювання тощо).

3. У структурі Державного іспиту з УМІ передбачено й аудіювання. Студенти слухають текст і виконують завдання за схемою множинного вибору, що перевіряють чи розуміє студент головну й другорядну інформацію, яка стосується кола його особистих або професійних зацікавлень, чи розуміє досить складне пояснення нового матеріалу, якщо нова тема продовжує і доповнює вже засвоєну інформацію (тема повідомлення може бути дотичною до текстів для читання та реферування з попередніх етапів роботи). Для аудіювання використовуємо неадаптований текст (монологічний або монологічний з елементами діалогу) обсягом приблизно 600 слів або 2-3 невеликих повідомлення обсягом 200 слів кожне..

Усна частина Державного іспиту складається з двох частин Для перевірки навичок говоріння українською мовою, студентам пропонують зробити повідомлення на визначену тему і взяти участь у діалозі з викладачем. Тему повідомлення (чи презентації) студент обирає заздалегідь відповідно до фахового спрямування. Під час монологічного висловлювання особливу увагу потрібно звертати на те, наскільки граматично правильні і логічні висловлювання конструює студент, виражає власне ставлення до подій, фактів, дійових осіб. Шкала оцінювання усного повідомлення (презентації) містить вимоги щодо повноти розкриття заявленої теми, словникового

запасу, мовного оформлення, темпу й виразності мовлення, аргументації висновків.

Діалог «студент-викладач» відбувається на одну із тем соціально-культурної проблематики і повинен складатися з не менше як десяти реплік.

Результати, отримані під час письмової та усної частини іспиту, підлягають **кількісному підрахунку**, на основі якого формується підсумкова оцінка. Для цього кожне тестове завдання спочатку оцінюється в балах відповідно до певних характеристик якості мовлення за критеріальною шкалою (при конструйованих продуктивних відповідях). Бали за аудіювання нараховуються за кількість правильних відповідей шляхом порівняння з ключем (при вибіркових або конструйованих напівпродуктивних відповідях). Про **критерії** визначення рівня володіння українською мовою як іноземною див. [2].

Аналіз результатів іспиту дає можливість сформулювати рекомендації, які:

- ефективні для мотивації студентів і є добрим стимулом до вивчення української мови. Студенти, які відмінно виконали 90% і більше завдань іспиту мають можливість отримати сертифікат Львівського національного університету про рівень С1 володіння українською мовою;

- сприяють удосконаленню навчальної і методичної роботи викладачів: дають можливість переглянути й вдосконалити методику викладання з урахуванням результатів, розширити діапазон засобів і методів для викладання української мови, покращити рівень подання навчального матеріалу для студентів.

Щорічна звітність про екзамен й усебічний аналіз загальних результатів, результатів за групами й напрямками професійної підготовки та врахування рекомендацій працюють на перспективу: створюють можливості для проведення дослідницької роботи у сфері укладання підручників з української мови як іноземної, комунікативних посібників, наукових праць із простеженням динаміки мовної компетенції студентів.

Отже, іспит є добрим мотиваційним механізмом для студентів у вивченні української мови й удосконаленні рівня володіння цією мовою, популяризації української мови за кордоном, наукової роботи дослідників-методистів. Статистичний аналіз результатів іспиту дозволяє уникнути інтуїтивної інтерпретації й оцінки знань студентів, ілюструє об'єктивність оцінювання.

Результати державного іспиту з української мови як іноземної, а також їхній фаховий аналіз з боку викладачів ЛНУ ім. Івана Франка визначають ті компоненти програми, які необхідно надалі розвивати, застосовуючи новітні підходи, щоб покращити комунікативні та граматичні вміння студентів-іноземців. Важливим засобом посилення комунікативної складової іспиту вважаємо також доповнення його компонентами (тексти, письмові завдання, граматичний матеріал), які розвивають та удосконалюють навички міжкультурної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації [Текст] / [уклад.: Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов та ін.] / [за ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової]. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – Ч. 3. – 52 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / [наук. ред. укр. видання д-ра пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

3. Мазурик Д. Використання ілюстративних дескрипторів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (PPC) в курсі УМІ / Данута Мазурик // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – Вип. 2. – С. 66–71.
4. Мазурик Д. Критерії визначення рівня володіння українською мовою як іноземною // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – Вип. 4. – С. 27–34.
5. Мазурик Д. Державний стандарт з української мови для іноземців як засіб уніфікації навчальних вимог і результатів / Данута Мазурик // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 46. – Ч. I. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С. 224–228.
6. Мазурик Д. Державний стандарт з української мови: від теорії до практики / Данута Мазурик // Мова як іноземна: проблеми сертифікації за європейськими стандартами : матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 23-24 квітня 2009 р.) – Львів, 2010. – С. 34–37.
7. Петрашук О. П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі: Монографія / О. П. Петрашук // К.: Видавничий центр КДПУ, 1999. – 261 с.
8. Петрашук О. Тест і контекст. (Тестовий контроль у навчанні іноземних мов з позицій різних наукових підходів) / О. Петрашук // Іноземні мови в навчальних закладах. – К., 2003. – №3. – С. 176–180.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2015

доопрацьована 03.03.2015

прийнята до друку 23.03.2015

STATE EXAMINATION IN THE UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: REQUIREMENTS AND RESULTS

Danuta Mazuryk

*Lviv Ivan Franko National University,
Department of Applied Linguistics,
1 Universitetska St., room 233, 79000 Lviv, Ukraine
tel.: (032) 239 43 55
e-mail: danuryk@gmail.com*

A purpose of this article is a brief review and analysis of the modern state of use of test technologies in Ukraine for evaluations educational achievements foreign students at Ukrainian universities. Author is describing the test methods and principles of assessment and interpretation of the results and value to improve the teaching of Ukrainian language in Ukraine and abroad. The article contains a description of the requirements of the state exam in the Ukrainian language as a foreign language in the context of the assessment of knowledge of foreign languages for students at Ukrainian universities. The author pointed out the differences and similarities in the organization of teaching foreign languages for Ukrainian students and teaching Ukrainian as a foreign language to foreign students. After analyzing the various forms of state exam and types of tasks for it, the scale of requirements and evaluation of academic results, the author notes the need to unify the requirements of the organization of the State Exam Ukrainian as foreign and certification testing of levels of the Ukrainian language, indicating the desirability of combining both processes. On basis own researches and long-term practical experience an author confirmed thoughts on priority and necessity to create and introduce in Ukraine at the earliest convenient an instrument of certification of levels of the Ukrainian as a foreign language. The most important conclusion is priority develop united model for application in Ukraine of certification of levels of the Ukrainian language as a foreign language at the state level.

Key words: Ukrainian as a foreign language, State examination, levels of the Ukrainian as a foreign language, types of speech, task types.